

Csáky S. Piroska

TÜKÖR VAGY GÖRBE TÜKÖR?

A határon túli magyar tudományos könyvkiadás / Összeállította és szerkesztette Simon Attila. – Somorja–Dunaszerdahely: Fórum Kisebbségkutató Intézet – Lilium Aurum Könyvkiadó, 2005. – 141 p.

„...– mint tükörben – a magyar tudományos könyvkiadásán keresztül betekinthetünk az egyes magyar kisebbségi régiók sorsába, történetébe...” (Ajánlás az Olvasónak / Berényi Dénes, az MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság elnöke)

Komáromban 2005. november 7-én nemzetközi konferenciát tartottak a magyar tudomány ünnepe alkalmából a somorjai Fórum Kisebbségkutató Intézet és a pozsonyi Magyar Köztársaság Nagykövetsége rendezésében s 12 társrendező hozzájárulásával. A szépszájú közreműködő is jelezte a konferencia jelentőségét. A határon túli magyar könyvkiadás című kiállítás megnyitója után és az üdvözlő köszöntők elhangzása után bemutatásra került *A határon túli magyar tudományos könyvkiadás az elmúlt 15 évben* című kiadvány. A tanácskozáson jelen levő meghívottak a határon túli magyar tudományos műhelyek képviselői voltak, valamint a határon túli magyarsággal foglalkozó magyarországi tudományos intézmények képviselői, magyarországi és határon túli könyvterjesztők, tudományos irodalmat is kiadó határon túli könyvkiadók képviselői, szlovákiai könyvtárak és tudományos intézmények képviselői, valamint egyetemi oktatók és hallgatók. E tekintélyes auditorium ismerte meg elsőként a bemutatásra kerülő kötetet. Tekintve, hogy hozzánk csak korlátozott példányszámban jutott el ez a szép kivitelezésű könyv, fontosnak tartjuk, hogy ismertessük, mit is olvashatunk benne, mennyire ismerhetjük meg a határon túli magyarság tudományos életét a könyvkiadás tükrében. Nem általános könyvkiadásról szólnak, hiszen a kötet terjedelme nem tette volna lehetővé, hogy bemutatásra kerüljön minden régió teljes könyvkiadása s azon belül a tudományos igénnyel írt kiadványok száma és megoszlása tudományterületenként.

Berényi Dénes az olvasókhöz intézett ajánlásában – a kiemelt, mottóul is felhasznált mondata mellett – azt a meggyőződését fejezte ki, hogy ezzel a kiadvánnyal gazdagszik az egyetemes magyar tudományosság és mindazok, akik veszik a fáradságot, és végigolvassák ezt a művet. Simon Attila az előszóban azt a célkitűzést emelte ki, hogy arra szerettek volna választ kapni a kötet szerzőitől, merre tart jelenleg a határon túli magyar könyvkiadás, s Vörösmartyt parafrázálva azt a kérdést járták körbe, „vannak-e tudományos könyvek, melyek által előbbre ment a kisebbségi magyar világ”. A burgenlandi magyarságot kivéve hat ország magyar nyelvű tudományos könyvkiadását vizsgálják a beszámolóra felkért szerzők.

Nem könnyű feladat áttekinteni a könyvkiadást a különböző régiókban, s bár a felkért szerzők „nemcsak szűkebben vett tudományterületükön tartoznak a szakmai élvonalba, hanem szélesebb körű tájékozottságuk, tudományszervező munkásságuk révén áttekintéssel rendelkeznek a kisebbségi tudományosság egészével kapcsolatban is”. Az írások a társadalomtudományok területén megírt kiadványokat vették számba, ezúttal nem terjedt ki a kutatás a természettudományok területére. A szerzők közös szempontok alapján kísérelték meg feltérképezni szűkebb páttriájuk tudományos könyvkiadását, az eredmény mégis hat különböző megközelítést eredményezett, hat különböző nézőpont alapján mutatta be a könyvkiadást. Nehéz rangsort összeállítani az írások alapján, jóllehet az előszóban ezt is célkitűzésnek jelölték. Azon a területen, ahol kialakult intézményrendszer működik (Erdély, Szlovákia), másként alakult a könyvkiadás is, mint azokon a területeken, ahol kevesebb magyar él, vagy egyéb társadalmi akadályok miatt nem alakulhatott, nem fejlődhetett megfelelő módon a könyvkiadás általában s ezen belül a tudományos könyvek kiadása sem.

Az előszó szerint a tanulmányokhoz válogatott bibliográfiát csatoltak a szerzők. Szerintem csak könyvjegyzéket. Bár az sem baj, abból is sok mindent meg lehet tudni. De csak azt, amit prezentáltak a szerzők. Kár, hogy a „bibliográfiák” sem készültek azonos szempontok alapján. Nem azt kifogásoljuk, hogy a horvátországi és kárpátaljai magyar tudományos könyvek közé bekerültek Magyarországon megjelentetett könyvek is, hiszen az említett kisebbséghez tartozó szerzők műveiről van szó, hanem a válogatás kritériumait és az adatok elrendezését kifogásoljuk. Némelyik könyvjegyzék tárgyi tematikus elrendezést alkalmaz, máshol szerzők szerintit találunk. A közölt jegyzékek „korántsem teljesekek, s szerzőik nem is törekedtek erre. Válogatott bibliográfiákról van tehát szó. Értékükről azonban ez nem von le semmit, hiszen így is tükröt tartanak (noha olykor szubjektív tükröt) az adott nemzeti közösség tudományos

eredményei elé.” (Előszó, 10 p.) Pedig éppen itt van a baj. Minden régióról a szerzője mondta el azt, amit fontosnak tartott, az olvasó tudomására hozni. S az mást nem is tudhatott meg, mint ami az összegező szövegből és a mellékelt könyvjegyzékből kiderül. Olykor nem ide tartozó művek is helyet kaptak a felsorolásban, hacsak tágabb értelemben véve nem soroljuk fel a tudományos ismeretterjesztő műveket.

A válogatás kritériumait fogalomtisztázással lehetett volna pontosabban meghatározni. A tudomány, a tudományosság fogalmáról van szó. Bár a legtöbb szerző jól értelmezi és alkalmazza a fogalmat, ez nem mondható el mindegyikről. Pedig könnyű lett volna tisztázni és egyértelműen alkalmazni. A *Magyar értelmező kéziszótár* szerint a *tudomány*: „A természet, a társadalom és a gondolkodás objektív összefüggéséről szerzett, igazolható ismeretek rendszere”¹, a *tudományos* kifejezésnek több jelentése van. Esetünkben a 3. jelentése alkalmazható: „A tudomány követelményeinek megfelelő, ~érvelés, ~valóság.”² Ezzel szemben található a *tudománytalan* kifejezés. Jelentése: „A tudományos igazságnak v. módszernek nem megfelelő ~elmélet.”³

Számtalan (nyomtatott vagy internetes) forrást vehettek volna alapul, akik a tudományosság kritériumait meghatározták. Csak néhányat említek meg azok közül, amelyek hozzáférhetőek.⁴ Umberto Eco a természettudományok kvantitatív alapokon nyugvó kutatásai mellett felsorol néhány követelményt, mely szerint egy vizsgálódás akkor tudományos, ha

- a kutatás egy felismerhető tárgy körül mozog, amelyet olyan módon definiálnak, hogy mások számára is felismerhető legyen, megfelelő adatokkal kell alátámasztani. Hogy állításunk hiteles legyen, bizonyítékokkal kell alátámasztani. Akár helyes, akár téves az állításunk vagy feltételezésünk, fontos a bizonyíték, hogy akik olvassák a munkánkat, elfogadhassák vagy cáfolhassák azt.

- Új vagy már ismert dolgokat más szempontból mutatja be a szerző.

- A kutatásnak mások számára is hasznosnak kell lennie. „Egy munka akkor tudományos, ha... hozzájárul ahhoz, amit az olvasók már addig is tudtak, és ha legalábbis elméletileg a témával kapcsolatos további műveletek szempontjából is fontos.”⁵

- A kutatásnak biztosítania kell a felállított hipotézis bizonyítására vagy megcáfolására szolgáló elemeket, megjelölnie a pontos forrásokat. Minél ellenőrizhetőbb módon kell dokumentálni állításainkat.

A tudományosság mércéjévé vált – Tomka Miklós szerint is – a következtetések mindenki számára való érvényessége, a kiindulópontok és a levezetések bárki által való ellenőrizhetősége, a bizonyítás megismételhetősége.⁶

Ha tehát tudományos igénnyel készült *A határon túli magyar tudományos könyvkiadás* címen megjelent tanulmány- és dokumentumgyűjtemény, akkor nincs helye a szubjektivitásnak. Ha a tudományt a valóság megismerésének egy módjaként fogjuk fel – a köznapi, a művészeti és a vallásos megismerés mellett –, a tudományos megismerés arra törekszik, hogy az emberi szubjektumot visszafogja, jóllehet a tudományban, a tudományos felfedezések létrejöttében nagy szerepe van az emberi szubjektumnak. Mégis egyet kell értenünk azzal a megállapítással, hogy „nem megyünk sokra azzal a tudományos megállapítással, amelyet mindenki pillanatszülte hangulata alapján, szabadon, teljesen máshogy értelmez”⁷. Egyik legfontosabb kritériuma a tudományosságnak – még a modern világban is –, hogy a tudós nem vélekedéseket közöl, hanem ellenőrizhető állításokat. Ezzel szemben áltudománynak a tudományosság köntösében tetszelgő, ám annak elfogadott szabályait semmibe vevő közléseket nevezik.⁸

Elemzésünk tárgya, *A határon túli magyar tudományos könyvkiadás* című kötet a tudományos megismerést hivatott elősegíteni. Az elemzők ennek a feladatnak csak részben tettek eleget.

Soós Kálmán, a beregszászi Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola tanára *Tudományos könyvkiadás Kárpátalján a rendszerváltástól napjainkig (1985–2005)* című írásában az előzmények ismertetését is fontosnak tartotta egészen 1944-től kezdve. És fontos is, hiszen csak akkor érthetjük meg a tudományos élet kibontakozását és specifikus fejlődését Kárpátalján, ha betekintést kapunk a szellemi élet fejlődésébe a politikai élet szorításában. Döbbenetes az a megállapítás is, hogy a hivatalos Magyarország hogyan viszonyult a kárpátaljai magyar kisebbséghez egészen a múlt század hetvenes éveiiig. Szinte tabunak vagy kerüendő témának tartották... Szerinte „a magyarországi tudományosság is a politikai elvárásoknak megfelelően reagált, és alig-alig vett tudomást a határon kívül rekedt nemzetrészeiről”⁹. Helytálló az észrevétele (s kutatásmódszertanilag érvényes más régiókra is), hogy a tudományos könyvek meglétét vagy nemlétét csak a teljes könyvkiadás alapján lehet meglátni. Összefoglaló tanulmányának megírásához alapul szolgálhatott volna a *Kárpátalja általános bibliográfiája* (Lelekács Miklós és Harajda János összeállításában), amelyet több évi kutatómunka előzött meg, 3000 tételnél nagyobb terjedelmű volt, s „a szovjet hatalom ideológiai megfontolásból a betiltott könyvek közé sorolta...”¹⁰ Némileg enyhült a könyvellátás 1957 után, amikor megindult Magyarországról a könyvbehozatal, majd szabadabb társadalmi légkörben (1985–1993) egymás után kezdtek megjelenni a helytörténeti, hagyományfeltáró, néprajzi vonatkozású írások, s ekkor jelent meg egy újabb műfaj is: az interjú és az önvallomás.

Magyarországi támogatással új témakörök: a kárpátaljai nyelvhasználat jellegzetessége, az oktatás kérdései és más tárgyú művek is napvilágot láttak, és reprint kiadások is készültek.

Tudományos könyvkiadás Erdélyben 1989 után címen Bíró A. Zoltán adott áttekintést az igen gazdag, tartalmi és műfaji vonatkozásban pedig sokféle könyvkiadási gyakorlatról s előzményeiről. Elsősorban arra vállalkozott, hogy röviden jelezze az 1989 utáni könyvkiadási gyakorlat némely elemét – a kisebbségi identifikációs folyamatnak a tudományos könyvkiadásra gyakorolt hatását (szociográfiai-néprajzi leírások) –, és néhány meghatározó jellegű könyvkiadási gyakorlatra hívja fel a figyelmet. Írásából kiderül, hogy jóval több munka készült el, mint amennyi megjelenhetett a központi hatalom által ellenőrzött szigorú intézményi és ideológiai korlátok miatt. „Nem kedvezett a tudományos könyvkiadásnak a túlpolitizált, túlideologizált romániai szellemi környezet sem, amely a nyolcvanas években már minden tudományos publikációt ideológiai feltételekhez kötött, a nemzetközi kapcsolattartás pedig majdnem teljesen megszűnt.”¹¹ Ezt szüntette meg az 1989 után bekövetkezett változás, ennek hatására a tudományos könyvkiadás is „felszabadult”, bár örökölte és folytatta a kisebbségi identifikáció elmélyítésének megfelelő könyvek kiadását, olykor torzított felfogásban. Mégis fordulópont volt 1989. Megszűnt a központosított könyvkiadás. A megjelent publikációkban mégsem mutatható ki a tudományok széles skálája. Aránylag kevés volt a szerző és a használható kézirat. Ennek az oka egyrészt az volt, hogy „az újonnan alakult kiadók nem tudtak és nem is kívántak a tudományos könyvkiadásban szakmai szempontokat érvényesíteni”, másrészt a nyilvános szakmai kritika hiánya.¹² Fontos része ennek a tanulmánynak, hogy megismerteti az olvasóval a könyvkiadókat, amelyek tudományos könyvkiadással is foglalkoznak, kezdve a csak adminisztratív szerepet vállaló kiadóktól a kizárólagos könyvkiadással foglalkozó intézményeken át a szakmai műhelyekig, kitér az egyéni kiadásokra, sőt a web alakú megjelenítésre és a könyvtárak szerepére is, amelyeknek nincs nagy esélyük, hogy jelentős szereplők legyenek a könyvkiadás téren. Ez nem csupán Erdélyre vonatkozik. Máshol is hasonló a helyzet, mivel csak megközelítőleg lehet tudni, ki hol, mit publikált, jöllehet a Nemzeti Könyvtár kötelespéldányra jogosult, de a gyakorlat azt mutatja, hogy ezt a feladatot nem minden kiadó és nyomda teljesíti. A tanulmány záró szakaszában betűrendben találjuk (kapcsolódó pontokként) az erdélyi magyar tudományos könyvkiadás fontosabb résztvevőit web-hozzáférhetőségükkel együtt. A web-hozzáférhetőséggel nem rendelkező intézmények, mint például az oktatási intézmények, kimaradtak a felsorolásból. A szerző csak jelzésszerűen érintette a szerinte fontos források

kat, felhívva az érdeklődők figyelmét az erdélyi tudományos kiadványok sokféleségére. A szöveghez tartozó tematikus bibliográfia (a kötet végén) jól szemlélteti ezt, s azért is példaértékű.

A másik tanulmány, amit fontosnak találok kiemelni, Liszka József *A szlovákiai magyar tudományos könyvkiadás a rendszerváltástól napjainkig* című írása. Ő is rövid előzményekkel kezdi tanulmányát, hogy érzékeltetőbb legyen az 1989 után beállt változás a tudományos életben és a könyvkiadásban. Szlovákiában is a néprajzkutatók voltak a legszervezettebbek. Ezenkívül kialakult egy nemzetiségi múzeumlánc, és ennek keretében a figyelem középpontjába került a magyar népi kultúra vizsgálata is. Kutatások folytak Pozsonyban, Kassán és másutt. Munkájukhoz tartozott az állandó és az időszakos kiállítások szervezése, valamint a kiadványok megjelentetése. 1992-ben jött létre a társadalomkutatók – szociológusok, demográfiai kutatók, jogászok és történészek – laza csoportosulása, majd 1996-ban a Fórum Társadalomtudományi Intézet. „A Fórum Kisebbségkutató Intézeten belül fokozatosan alakultak ki az egyes tudományos diszciplínák részlegei...”¹³ Fontosnak tartja a szerző a társadalomtudományok fejlődésében a tudományos periodikák létrejöttét. A rendszerváltás előtt gyakorlatilag nem volt kellő mennyiségű és minőségű időszaki kiadvány ezen a területen, ahol a kutatók hírt adhattak volna érdeklődési területükről, és közreadhatták volna kutatásaik eredményét. Ez a helyzet csak a kilencvenes években változott meg. Jelentősen hozzájárultak a helyismereti, honismereti jellegű munkák megjelenéséhez a kisebb helyi, regionális alapítványok. Ezek azonban inkább ismeretterjesztő munkák voltak, nem pedig tudományosak. Tanulságos kitérőt olvashatunk a kiadványok terjesztéséről. Nagyszámú és sok helyen székelő kiadó vagy nyomda jelentet meg tudományos jellegű könyveket, de a róluk való tájékoztatás Szlovákiában sincs megoldva. Nehéz tájékozódni, mi minden jelent meg egy időintervallumban, és arról is, hogyan lehet őket beszerezni. Elgondolkodtató a javaslata, hogy a Szlovákiai Magyar Portál internetes honlapon (www.magyar.sk) nyissanak egy információs oldalt, és oda könyvkiadással foglalkozó szervezetek, de magánkiadók is fölvihetnék a legújabb publikációk adatait és hozzáférhetőségét, bár ez sem oldana meg minden problémát. Talán megvalósítható lenne nálunk is, ha létezne ilyen portál. Pontosabbak és egységesebbek lennének az információk minden megjelent könyvről, ha a Matica srpska könyvtára a nemzeti könyvtári funkciói közé beiktatná ezt a feladatot is. Liszka József végezetül hét pontban foglalta össze, milyen feltételei vannak a szlovákiai magyar kisebbségnek a tudományos művek létrehozásához (vannak működő tudományos társaságai, egyesületei, intézményei, múzeumai, kiadói, könyv- és adattárai, egyeteme,

[részben] önálló kara, tanszékei, valamint magyarországi és nemzetközi kapcsolatai). Formailag tehát rendezett a helyzet, csak a finanszírozásról kell tartósan gondoskodni. Állításait gazdag bibliográfiával dokumentálta a szerző. A tevékenység sokrétűségét a tárgyi tematikus áttekintés mutatja be.

Számunkra minden bizonnyal fontos a volt Jugoszlávia tagköztársaságaiban élő magyarság tudományos életének kibontakozását, a megjelenési lehetőségeiket számba vevő munkák. Nem azonos a tevékenység Horvátországban és Szlovéniában. Lábadi Károly *A horvátországi magyarok és könyvkiadásuk (1990–2005)* címen foglalta össze a horvátországi magyarság szükségleteinek és igényeinek megfelelő könyveket és folyóiratokat. Kitért a hozzáférhetőségükre és terjesztésük lehetőségeire. Az ismertetett tíz évben jelent kiadványok nagy része csak magyarországi támogatással jelenhetett meg. Mindenekelőtt a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának pályázatán elnyert összeg tette lehetővé a publikálást, de kaptak támogatást a Horvát Köztársaság állami költségvetéséből is, a nemzeti és etnikai kisebbségeknek nyújtott anyagi támogatás keretéből.

Az aránylag kis létszámú muravidéki magyarság specifikus helyzetét, az elsősorban szociográfiai, statisztikai és nyelvi, kulturális vonatkozó kutatásokat Göncz László mutatta be *Tudományos jellegű kötetek, publikációk a Muravidéken* című tanulmányában. Ezt a munkát a rendszerváltásig leginkább a ljubljanai Nemzetiségi Kutatóintézet végezte. Később az érdekvédelmi szervezetek is szorgalmazták a kutatómunkát. Ugyancsak nagy szerepet játszottak az időszak kiadványok (*Muratáj, Lendvai Füzetek, Naptár évkönyv*) a kutatások eredményének közzétételében. Ahhoz azonban, hogy komolyabban felvállalhassák a tudományos kutatásokat és publikálást, szükséges volt, hogy a kutatók maguk mögött érezzenek egy intézményt vagy fórumot. Erre 1993-ban érett meg a helyzet, amikor megalakult Lendván a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. Ez az intézet adta ki a legtöbb tudományos jellegű magyar (szinte kizárólag) társadalomtudományi jellegű munkát, amelyek főként a helytörténeti kutatás, a néprajz, a szociográfia, a művelődéstörténet, a nyelvészet és az irodalom területéről kerültek ki. Távlati terveik közt megemlíti a szerző, hogy szeretnék a természettudományok mellett kiterjeszteni a tudományos kutatást a természettudományok és „az ún. élettudományok” területére is.

Mennyire sikerült a kitzűzött feladatot megoldani a szerzőnek, azt a régióban kialakult előzmények ismerete nélkül nehéz eldöntenie az olvasónak, különösen akkor, ha nem ismeri kellőképpen egyes régiók tudomány iránti igényét, megvalósítási lehetőségeit, nehézségeit. Bármennyi-

re is tanulságos és szívfacsaró a kárpátaljai helyzetkép vagy figyelemre méltó az erdélyi, szlovákiai, sőt a szlovéniai magyarság igyekezete identitásának megtartása céljából, nehéz megítélni, mennyire reálisak ezek az állítások. Ha annyi pontatlanságot tartalmaznak, mint a vajdasági helyzetképről írt összefoglalás, akkor félő, hogy tükör helyett görbe tükör van a kezünkben... Gábrity Molnár Irén, a Szabadkán székelő Magyar-ságkutató Tudományos Társaság elnöke (1995 óta), *A magyar nyelvű tudományos könyvkiadás a Vajdaságban az utóbbi másfél évtizedben* című szöveg írója tudatában volt feladata összetettségének, mégis ahelyett, hogy a már meglevő és publikált kutatások eredményét felhasználta volna, a saját látószögéből igyekezett bemutatni a vajdasági magyar nyelvű tudományos könyvkiadást. Mondhatjuk nyugodtan, nagyon sajátos módon. Nem hiszem, hogy ebből a tanulmányból a valóságot ismerheti meg az (külföldi) olvasó. Azért írtam külföldit, mert bár az itt élő kutatóknak sem lényegtelen, hogy valaki eddigi tevékenységüket szubjektívan tudományosnak minősíti-e vagy sem, tudomást vesz-e róla vagy sem, azt azért mégsem kellene megengedni, hogy a határon túli kutatóknak megmásított valóságot mondunk el magunkról. Mivel mi mondjuk el, elfogadják az eléjük tárt „tényeket”, ismereteket, vagyis azt veszik hitelesnek, amit a mi képviselőtünkben elmondtak. Amit elhallgatunk, nem mondunk el – mintha meg sem történt volna. Csak így és ennyire ismerhetnek meg bennünket. Hacsak más forrásokból nem merítik az ismereteiket. A megismerési folyamatnak veszélyes csapdái vannak. Ilyen az

– időcsapda – az információ értéke változó, s mire elsajátítjuk az adott kérdés megismeréséhez tartozó tudást, addigra az információ elveszíti érvényességét

– komfortcsapda – az ember figyelmen kívül hagy olyan adatokat, amelyek megzavarnák a benne kialakult egységes képet

– orientációs csapda – a kialakult megismerési technikák befolyásolják az embert, hogy milyen struktúrájú információra fogékony az agya

– a pongyolaság csapdája – nem megfelelő mennyiségű és mélységű információt gyűjtünk, ezért az ismeretünk egyenetlen lesz

– a tetszetősség csapdája – a tetszetős, frappáns vagy meghökkentő elméletek fenntartás nélküli elfogadása és alkalmazása.¹⁴

Végigelemezhetnénk Gábrity Molnár Irén szövegét a felsorolt tézisek alapján, s szinte valamennyi csapdát felfedezhetjük szövegében. Mégsem tesszük.

Csak néhány szempont, ami miatt nem meghízható a szöveg: a szubjektivitás (megfelel a komfortcsapdának)¹⁵, a pontatlanság (pongyolaság: nevek és címek¹⁶ leírásában, elírásában, valamint a tudományosnak minősített művek besorolásában. Külön ki kell emelni a kihagyott és ide

nem való művek felsorolását), az időintervallum következetlen kijelölése, a szakirodalom hiányossága. A szöveg részletes bírálata megjelent a Híd 2005. novemberi számában Bányai János és Gerold László tollából, itt most nem térnénk ki ezeknek az ismertetésére.¹⁷ Sajnos az olvasó csak a kötetben megjelent szöveget olvassa majd, félő, hogy kevesen kapják kézbe a pótlásokat, a hibák felsorolását és a rosszul értelmezett, rosszul fogalmazott szöveg módosítását.

Az ilyen és hasonló felméréseket, összegezéseket nem magunknak készítjük. Felelősségünk annál nagyobb „A tudomány, ahogy művelője előtt feltárul, alázatra nevel. Aki tud, az tudja igazán, hogy mennyire nem tud... Mernünk kell tanulni, mernünk kell nemtudásunkat beismereni, mernünk kell sutba dobni az addig ismert elveket, és mernünk kell ragaszkodni hozzájuk... Élnünk kell a tudomány hihetetlenül nagy szabadságával, de képesnek kell lennünk arra, hogy korlátozzuk magunkat... Ha a tudós Emberként megállja a helyét, tudósnak sem lesz utolsó.”¹⁸

Végezetül Bajza József megállapítását idézném, aki a 19. század első felében írta a híres lexikon-pör címen ismert vitairatát, mert úgy érzem, számunkra is időszerű még mindig, a 21. század elején is, hiszen bizonyos következtetéseket levonhatunk belőle, bár ezúttal „csak” tanulmány(ok)ról volt szó: „... éppen azért, mivel... ideiglenes pótléka s előrajza sok, még ki nem mívelt ismereteknek, szükség, hogy nagy gondal, ne felületes tudománnyal, ne himpellér kezek által készüljön, hanem alapos ismeretű, világos értelmű, önállású, nem lengetek ítéletek közt habozó fejek műve legyen, különben áltudományt fog elterjeszteni... s így hasznot éppen nem teend, kárt pedig igenis sokat. Mert az még tűrhető baj, midőn nem tudunk: ott a veszély, midőn rosszul tudunk.”¹⁹

JEGYZETEK

¹ Magyar értelmező kéziszótár. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1972.

² Uo.

³ Uo.

⁴ Ezúttal én is teljesen szubjektív leszek, ha már a tudományos művek válogatott bibliográfiáját összeállító szerzőknek ez megengedett, a bíráló is élhet vele...

⁵ Umberto Eco: Hogyan írjunk szakdolgozatot? – Budapest: Gondolat, 1991. – p. 46

⁶ Tomka Miklós: Teológia és szociológia = <http://www.fil.hu/uniworld/vt/szoc/tomka-teolszoc.htm>

⁷ Kutatás és közlés a természettudományokban / Csermely Péter et al. – Budapest: Osiris Kiadó, 1999. – p. 28.

⁸ Buda Ferenc: Ász(ka) = Élet és Irodalom, 2005. 06. 24. – vagy: <http://www.es.hu>

⁹ Soós Kálmán: Tudományos könyvkiadás Kárpátalján a rendszerváltástól napjainkig (1985–2005) = A határon túli magyar tudományos könyvkiadás. – Somorja–Dunaszerdahely: Fórum Kisebbségkutató Intézet; Lilium Aurum Könyvkiadó,

2005. p. 12.

¹⁰ Soós Kálmán: Tudományos... i. m., p. 13.

¹¹ Biró A. Zoltán: Tudományos könyvkiadás Erdélyben 1989 után = A határon túli... i. m. – p. 36.

¹² Uő, uo. – p. 38.

¹³ Liszka József: A szlovákiai magyar tudományos könyvkiadás a rendszerváltástól napjainkig = A határon túli... i. m., p. 101.

¹⁴ Kutatás és közlés... i. m., p. 31–32.

¹⁵ Nem egységes kritérium az időintervallum meghatározásában. Csak a Forum Könyvkiadó esetében tért el a szerző a 15 év könyvtermésének vizsgálatától. Az eredményt szemmel láthatóan tükrözi a könyvjegyzék. A legtöbb művel szereplő szerző Csapó Julianna. Ha a mennyiség a tudományosság fokmérője, akkor nagyon szegényes a vajdasági magyar tudományos könyvkiadás. Hol vannak Bori Imre alapozó monográfiái, egyéb könyvei, Szeli István művei vagy a nyelvészeti munkák: Ágoston Mihály, Láncz Irén, Rajsli Ilona és még sokan mások? Mellékesen Csapó Julianna bibliográfiáit is a Forum Könyvkiadó adta ki társkiadóként. Akkor a többi Forum-könyv miért nem kapott helyet az ismertetésben? Más kiadók kiadványainak felvétele is szubjektív és vitatható. A JMMT Kiskönyvtár sorozatra gondolok. Legalább a könyvjegyzékben helyet kaphattak volna.

¹⁶ A Forum Könyvkiadó bibliográfiája: 1984–1999 / Csáki S. Piroska. – Újvidék: Forum Könyvkiadó, 2000, nem pedig Forum-bibliográfia! A szerző nem Csányi! Gerold László: Jumil. Jugoszláviai magyar irodalmi lexikon: 1918–2000. – Újvidék: Forum Könyvkiadó, 2001

A könyv népszerű címe nem lehet egy bibliográfiai cím megelőzője! Az Akadémiai Kiadó népszerű hatkötetes irodalomtörténetét sem nevezzük tudományos igénnyel megírt szövegben „spenót”-nak!

Csapó Julianna neve szerzőként kétféleképpen van írva, s következetlenül két helyre is be van sorolva. A CS betűnél az 1988–1996–97-es bibliográfia (ez utóbbi már Ispánovics Csapó Julianna néven), s az I-nél az 1998–99. évi bibliográfia. Azonos szerzőről lévén szó, hiányzik az utalás.

A törzsszövegben említett szerzők műve nincs meg hiánytalanul a „bibliográfiának” nevezett mellékletben: Göncz Lajos, Molnár Csikós László, Papp György stb.

Sorolhatnánk a kihagyott, de tudományosnak minősíthető munkákat, de azokat a kiadványokat is, amelyekre nem érvényes a tudományos minősítés.

¹⁷ Bányai János: Ilyen lenne, ilyenek lennénk = Híd, 2005. november, 86–89. Gerold László: Hozzá nem értés felsőfokon = Híd, uo., 90–103.

¹⁸ Kutatás és közlés... i. m. – p. 49.

¹⁹ Bajza József: Figyelmeztetés Pesti könyvtáros Wigand Ottó tudományi s mesterségi közönséges tárára. 1830. Szövegközlés: *A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében*. Az államalapítástól 1849-ig. – Budapest: Gondolat Kiadó, 1963 – p. 406.